

Az urak harsányan kiáltozni kezdtek, de ekkor különös dolog történt. Vásárhelyi Pál hirtelen felugrott és az asztalra vágott. Hogy hirtelen csend lett, remegő ajakkal így szólt az urakhoz:

— Megöltétek a Tiszát! — s aztán halottsápadtan összeesett.

A teremben iszonyatos kavarodás támadt. Az urak dermedten bámultak egymásra, a szolgák orvosért futottak, de hiábavaló volt minden. Vásárhelyi Pál, a legnagyobb magyar mérnökzseni meghalt...

Ki tudja, nem őt siratja-e ma is a Tisza-völgye?...

Szendrey László

A NEMZETI KÖZÖSSÉGI ÉRZÉS NEVELÉSE AZ ISKOLÁN KÍVÜL

Az iskolánkívüli népművelés két évtizedes intézményes munkája a nemzeti közszellem formálását, nevelését szolgálja. Ezzel a célkitűzéssel mintegy igazolni tudja fontosságát.

Hogyan nevelheti az iskolánkívüli népművelés a nemzeti közösségi érzést? Elsősorban megállapítjuk a nemzeti közösségi érzés lényegét, másodsorban a magyar nemzeti közösségi érzés fogyatékoságait és — ebből következően — a közösségi érzés nevelői célkitűzéseit az iskolánkívüli népművelésben.

Mit ad a nemzeti közösség az egyénnek és az egyén, mint nemzettag, hogy szolgál a közösségnek?

A nemzeti közösség olyan életkeretet teremt számomra, hogy anyanyelvemen megtanulhatom a számomra megőrzött ismereteket, írásomban az általam megőrzötteket továbbfejleszthetem és továbbadhatom. A nemzeti közösség a faji jellegemnek megfelelő formában és valósulási keretben adja át az ismereteket. Az amerikai élet angol szellemű gyakorlatiassága pl. más ismerési világot ad, mint az elmélyülésre, misztikára hajló, moralizáló hindu nép nevelési iránya.

A nemzeti közösség adja számomra azt az erkölcsi életformát, amelyben életemet emberi méltóságom, erkölcsi követelményeim szerint leélhetem. Az egyes fajok erkölcsi életritmusa más. Más faji jelleg szabja meg a német szellem erkölcsi önfegyelméből kikristályosodó erkölcsi életformát és más faji jelleg a szláv faj érzelmi világába beleágyalt erkölcsi világréndjét.

Kedélyvilágomat is csak abban a nemzeti közösségben élhetem ki, amelyhez fajilag tartozom. A magyar faj zenéjét a köztük élő idegen csodálhatják, tetszhetik is neki, de lelki élménnyé csak a magyar lélek ősi diszpozíciójában válhatik. Az indián tolldíszét csak az indián találja szépnek.

A nemzeti közösség tehát az egyén kifejlésének a lehetősége. A nemzeti közösség olyan az egyén számára, mint a víz a hal számára. Idegen közösségbe beleszülető egyén a maga lelki sajátságait több nemzedéken át sem tudja levetni. A délamerikai telepekre elvetődött magyar család még a második nemzedékben is megőrizte munkaszívósságát, a magyaros lélek virtuosos kifejezési formáját, jóhiszemű optimizmusát. Az erdélyi örmények, akiknek magyarsága példaadó, nemzedékeken át megőrzik üzleti érzéküket, szorgalmukat és a magyar úri világ gavalléros hangulata, minden

alkalom és lehetőség ellenére sem alakította át őket annyira, hogy a takarékossgot, üzleti érdekeiket szem elől tévesszék.

Ennek a nemzeti közösségi életkeretnek a tökéletessége attól függ, hogy a nemzet egyedei képességüknek megfelelően tudják-e szolgálni. Az egyes tudásával szolgálhatja a közösség gazdasági, egészségügyi, művelődési színvonalát, azt emelheti, tökéletesítheti.

Ez a szolgálat a nemzeti közösség kérdésének másik pontja. Amit a nemzeti közösség nekem ad, nekem biztosít és amit én adok szolgálattal, két pontból kiömlő folyamat, amelynek bizonyos arányosságai vannak. Mennél többet kaptam a nemzeti közösségtől, annál nagyobb szolgálatra vagyok kötelezve. Műveltségem, tudásom, gazdasági erőm mind-mind csak egyik oldala az életfolyamatoknak, melynek arányában nemzeti közösségemnek szolgálnom kell. Ismerjük tehát e két tényezőt, most vizsgáljuk meg, hogy a magyar nemzeti közösségi érzésnek mik a fogyatékoságai.

A nemzeti közösség keretében élni elkötelezés. Ez a köteleességtudat családi életünkben hivatástudattá válik. Érezzük a vérségi kötelekeket még akkor is, ha azok már csak az emlékekben, a szívben élnek. Az apai áldozatkészség akkor sem szűnik meg, ha a családi kötelék felbomlott, a gyermekek szétszéledtek, az otthont elhagyták. A legerősebb ez a kötelék akkor, ha a családot valami veszély fenyegeti. Nem fokozható-e a nemzeti közösség iránti áldozatos készségem, szolgálattal hivatástudattá? Nem lehetne-e a nemzeti közösségi érzést is olyan tökéletessé nevelni, hogy a nemzetemmel, fajommal szemben minden önzésem éppenúgy semmivé válnék, mint ahogyan a családi élet kereteiben semmivé válik az énem önzése, szolgálva gyermekeimnek, testvéreimnek, szüleimnek önfeláldozással?

A magyarság közösségi érzése nagyrésztben nemes köteleességtudatból fakad. Ez áldozatos készséggé emelkedik veszély idején. A hivatástudat, mely szerint egyéni létemmel, tettemmel, képességgemmel egy atomnyit hozzáadok nemzeti közösségemhez, talán legtöbbször csak némi elmosódott tudatalatti érzés.

A nemzeti közösségi érzésnek, a hivatástudat hiányának első oka történelmi adottságunk. Népünk politikai iskolázottságát megakadályozta évszázados nemzeti függőségünk. Az örökös nemzeti önvédelem az egész nemzet lelkét passzív és defenzív, szenvedő-védekező irányba lendítette. Csökkent a kezdeményező-készség. A magyarság a Kárpátok medencéjét csak védeni akarta, nem tágítani.

Nem látunk európai szemszögből, európai távlatokban, míg más európai népek világviszonylatban látják nemzetük helyét. Ez a Kárpátoktól az Adriáig terjedő látókör a magyarság sorskérdéseibe beleerőszakolta a befelé tekintést. Csak a magunk belső nemzeti élete állott legtöbbször problémaként. A kifelé ható erőknek lélekizmosító erőfeszítései hiányoztak.

Nemzeti nevelésünk másik igen hátráltató felfogása az volt, hogy nemzeti nagyjainkat olyan magasságba emelte, hogy az egyén önmagát jelentéktelennek ítélte a nemzeti szolgálatra és inkább meghúzódott történelmi nagyjaink poétikus szemlélete mögé. A nemzeti szolgálat önbizalma így csökkent és így vált el a hivatástudat a magyar lélektől.

A nemzeti közösségi érzés, melynek erőssége szerint válhatok javára nemzetemnek, fajomnak, igen mély és komoly kérdése a magyar jövőn-

dőnek. A hajrás hazafiság még nem elég. A pusztá kötelességteljesítés hivatástudat nélkül sem békében, sem háborúban nem elég. Csak az életkereteimet élem meg, de nem tökéletesítem. A német közösségi szellem, mely a minden egyes helyre állított német szolgálatát önfegyelemre készíteti, óramű-pontossággal és tökéletességgel működött a vele szemben álló népek pusztá vak és elszánt kötelességvállalásával szemben. A karácsonyi tábori ajándékcsomagokat továbbító német postás ugyanolyan pontos munkát végzett, ugyanolyan felelősségtudattal, mint ahogyan a hadiutakat javító kötő munkás vagy a zuhanóbombázó fontosnak tartotta a munkáját abban a nagy nemzeti mechanizmusban.

A magyar embernek veleszületett individualitása, egyéniséget kiélő lelki adottsága van. Ennek az individuális léleknek a reakciója, amikor a gazdálkodó ember alkalmazkodásra készítet, természettől való függőség szorgos munkája után szórakozásában az egyéni akaratát éli ki akár a bicskanyitogatással is, amikor önállóságából, ebből a tudat alatt visszafojtott valójából még a „szentnek“ sem enged.

A magyar ember egyéniség, nem tömeglélek. Ebből folyik egyéni bátorsága, amit a tömegpánik nem szokott megejteni. E néhány sorban adott néplélektani rajz is igazolja, hogy a magyar emberben a hivatástudatot fejleszteni kell és lehet.

A nemzeti közösségi érzésnek fogyatékosága abból is ered, hogy fajunk *érzelmi* síkra hangolt öntudata nem érzi azt, hogy egy nép nemcsak külső megnyilatkozás, nemcsak tömegerő, hanem *szellemiség* is. Egyik jeles magyar író írja, hogy a magyart tárogatószóval még a sírba is bele lehet csalogatni. Nemzeti öntudatunk csak nyert akkor, amikor a román megszállás alatt a kalotaszegi magyar fafaragásában, nemzeti viseletében látta a magyarságát és érezte a nagy magyar egységgel a szellemi közösséget. A szellemi közösség érzése adott öntudatot annak az amerikai székely embernek, aki székely kaput állíttatott, mert úgy érezte, hogy a magyarsággal mint szellemi közösséggel a kapcsolatát az óceáni távolság sem szakította meg. A magyarságban tudatosítani kell azt, hogy az egész világ magyarságát az *azonos szellem* kapcsolja össze. A szellemiség olyan erő, mely évszázados elnyomás alatt élő népeket tartott meg, politikai határok által elszakított népeket kötött össze.

A nemzeti közösségi érzés fogyatékosága tehát egyszóval az, hogy hiányzik a hivatástudat teljessége.

A keret korlátozottsága miatt kivonatossan szólanunk kell arról, hogy milyen célgondolatok kitűzésével szolgálhatjuk az iskolán kívüli népművelésben a nemzeti közösségi érzés nevelését egészen a hivatástudat fokozatáig.

Elsősorban a nemzeti közösség szolgálatát kell tudatosítani. Érzékeltetnem kell, hogy műveltségemet, erkölcsi világnézetemet, az életrend szépségét mind a nemzeti közösségtől kaptam. Mi volna, ha megtagadnám a nemzeti közösség nevelői hatását? Mi volna, ha mindenki egyszerre úgy cselekednék, hogy a társadalomnak mindenképpen kárára legyen? Ha megtagadnám a társadalomadta életstílust, ha nem becsülném az emberiség évezredek fejlődésével kifinomodott életrendet? Ez széleskörű és alapos nevelői munka, nagy távlatokon keresztül kell megláttatni az egyes egyén függőségét. Az embernek nemcsak a természet törvényei, hanem az ember társas közössége szerint is kell élnie, különben elpusztulna.

Nem nehéz a magyar embernek a nemzeti közösséggel szemben való hivatástudatát fokozni, mert az individuális, az egyéniséget élő magyar lélek a legkisebttől a legnagyobb nemzeti szolgálat teljesítéséig, a falusi előljárási tagságtól, önkéntes tűzoltóságtól a legmagasabb társadalmi szerepkörig, a lángszórós, pergőtüzes harcéri hősiességig mindenütt egész lélekkel megállja a helyét, ha tudja, hogy feladatkörében fontos helyre állították és azt nemcsak önmaga, hanem más is elismeri.

A nemzeti közösséggel szemben való elkötelezés mellett tehát érzékelteni kell, hogy nemcsak a közösség ad számomra életkeretet, hanem nekem is hivatásom van azt szolgálni és tudom is szolgálni. A nemzeti közösség szolgálatának keretrajzát legjobban a számokkal tudom szemléltetni. A magyarság évezredes történetében a magyar és a külföldi népek számaránya, az egyes falvak népesedésének számadatai, összehasonlítva a szomszéd vagy egy távolabbi községgel több szemléletet adnak mint a hangulatkeltő hazafias rábeszélések. Az ország ezeréves gazdasági erősödése, gyengülése, összehasonlítva a többi európai országok gazdasági erejével. Ugyanezt számszerűleg szemléltethetem a községem rajzánál is. A kivitel-behozatal, ahol számadatok mögött ott van nemzeti közösségünk életképességének mérlege, vonatkozásba hozva belső termelésünk és fogyasztásunk arányaival.

Nem lesz közönyös népművelési előadási téma, hogy az egyes országokban milyen fertőző betegség van a legjobban elterjedve és ez mekkora szaporodási csökkenést mutat.

Fel kell ébreszteni minden magyar lelkében, hogy a szolgálatban minden egyes embernek nélkülözhetetlen fontossága van. A munka értékének nemcsak külső gazdasági haszna, hanem benső értéket adó fensőbbrendűsége van. Az aratómunkás kaszájának suhintásában ott lüktet az egész nemzeti közösségnek teljesített nélkülözhetetlen szolgálat, az iparos termelői munkája épít egy nagy társadalmi szükségletet kielégítő folyamatoságot. A munkás, a tisztviselő, az orvos, a tanító mind-mind egy nagy gépezet kereke. Mindenkiné a munkája, egészsége, gazdasági ereje, tudása előbbre viszi a nagy nemzeti közösség erejét. A társadalmi alaprakó munkát a szorgalmas dolgozók végzik, a feltalálók és lángelmék csak lendületet adhatnak a már fáradni kezdő társadalmi alkotómunkának.

Nemzetpolitikai iskolázottságunkban szélesíteni kell a nemzeti közvélemény szemléleti keretét. Európai távlatba kell történelmi nézőpontunkat beállítani. Ismertetni kell a létünket elősegítő és hátráltató külső gazdasági, kulturális erőtevényezőket. Az iskolai történelmi anyag dallamos ismételtetése erősen a multba tekintő lelki fáradtság csupán, ha a jövőre irányuló szempontok és lehetőségek nem tárulnak. Keleti szomszédunk történelmi multjának hiánya miatt a Dnyesztertől a Tiszáig terjedő élettér jövőjének hangoztatásával át tudta hatni nemzete értelmi, érzelmi és akarati irányát, a mi történelmi szemléletünk a dicső multtal elsősorban érzelmi gazdagodást eredményezett. A multba tekintő szemlélet érzelmei a nemzet lelke mélyéig hatottak, de nem fejlesztették az akaratot, különösen ha az érzelmi hangulatban a nemzeti közszellem elfáradt és csak a multba nézett. A nagymajtényi síkon letörött zászló az újrakezdésre is kell, hogy tanítson, nemcsak egy szép költészet és zene történelmi háttérnek való. A világosi fegyverletétel nemcsak a heroikus történelmi mártíromság témája kell, hogy

legyen, — egy sír, hol nemzet süllyed el, hogy gyászkönnyeket hullasson a többi nép a halálra ítélt nemzet elégtételéül, — hanem életkezdés és új erőfeszítés kiindulópontja és nemzeti életerő kifejtésének alkalma.

Igazi népművelő az lehet, aki felelősséggel keres, kutat, a nemzeti lélek formálásában mind messzebbre tekintő bátorsággal, mert az egyhelyben taposás, megtorpanás, szárnyaszegett, hiábavaló küzdelem és végül csatavesztés. Az iskolán kívüli népművelés elmúlt két évtizedében termelt célgondolatokat a következő évtizedek munkájának célkitűzéseivel kell gazdagítani és örökségül az utánunk következő nemzedéknek átadnia.

Kovács Béla

PITYEGŐ VÉGZETE

A kép, melyet egy igen kedves írónk a szüléről és a banyáról megrajzolt valamikor, igaz és találó, csak nem egészen teljes. A szüle, vagy szülíke valóban az az édes, falusi öregasszony, aki az unokák őrangyala, a ház jó szelleme; a banya pedig irigy, zsémbes vénasszony, amolyan boszorkányféle, amilyenek nyilván mindig, minden népnél voltak, mert a mesék országa bizonyára a valóság birodalmából veszi a mintát az éjjeli seprülovasok, háрпиák rajzához.

De van a szüle és a banya mellett — illetve között — egy harmadik rendje is a falusi öregasszonyoknak: az anyó. Mint ahogy az anyagi és ördögi lelkű kétlábúak közt is vannak, mégpedig nagy számmal, emberi emberek is e sártekén.

Az anyó talán inkább hasonlít a szülehez, mint a banyához, de nem visz olyan jótékony nemtőszerepet. Arca nem sugároz állandóan derűt, bár nem is dohog folyvást. Alapjában jóindulatú, de a pletykát nem veti meg. Szívesen segít a gyengébben, de nem hagyja a maga igazát az erősebbel szemben. Nem fog éppen kemencekotró pemetet az urára, ha az netán imbolyogva tér meg a szőlőhegybéli pincéből, de a méltó harag által gyujtott szavakat fejéhez verdesi emberül.

Hát ilyesféle asszonyember az anyó! Ilyen volt Katanyó is. Kata anyó volt a megszólítás eredetileg, de ahogy nőtt a kora, elnevezése így kurtult. Amolyan jóhatvanas, már szinte „hetvenkedő”, még alig görbült, de már erősen barázdált orcájú, szürkeszemű nénikét látott a rátekintő; sokráncú, fakőfekete szoknyában, horpadt mellel. Kis berlinerkendő mindig átvetve a vállán; valamikor az is fekete, ma már zöldre vedlett.

Kezében folyvást valami; most egy gereblye, vagy kiskapa, mellyel a fokhagymás ágyat szándékozik porhanyítani, — majd egy csöbör, fejőke, avagy kis teknő, amiben főtt krumplit morzsolgat össze árpadarával a kiskocák számára.

Merthát ritka-tevékeny ember Katanyó. Azt ugyan senki emberfia se látta a pitvar padján, vagy a háztalpon sütkérezni!

Most is lohol. Egy kopott szakasztó dísztelenkedik a hóna alatt, benne aranypiros kukorica. A barátok templomában a toronyóra éppen veri a hetet. A Grünwaldék szolgálója szalad át a Horváthoz szódáért, mint minden alkonyatkor pontosan; tehát itt az ideje, hogy egyék az aprójóság.